

УДК 94(44-25):[355.081(=1:368)]"845"

ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ РАГНАРА ЛОДБРОКА: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Діана БУГАЙ

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

На основі аналізу джерел стосовно діяльності конунга Рагнара Лодброка та кризь призму міфологізму та історизму визначено його місце в скандинавській середньовічній історії, висвітлено політичні взаємини між франкським, англійським королями та вождем, що вплинуло на подальший хід історичних подій та формування військових союзів проти датчан.

Ключові слова: конунг, вікінги, напад, Рагнар, Париж, Нортумбрія.

В епоху раннього середньовіччя скандинавські племена своєю войовничістю тримали у напрузі чи не всю Європу, що не могло не потрапити у поле досліджень істориків-медієвістів. Нажаль, серед наукових праць вітчизняних дослідників, діяльність скандинавів та їх ватажків не набула достатнього інтересу, саме тому вивчення такого феномену є актуальним для розуміння впливу військових походів норманів на формування тогочасної політичної карти Європи.

Серед ватажків племен, особлива увага приділяється Рагнару Лодброку. Щодо існування такого великого конунга постійно дискутували такі провідні історики-медієвісти, як: Аарон Гуревич [5], Хольгер Арбман [9], Гвін Джонс [7], та Олексій Якуб [6], які створили дві концепції розуміння постаті вождя: міфологічну та історичну. Водночас, основними джерелами даного дослідження виступають Ксантенські (XI ст.) [2] та Бертинські (IX ст.) [1] аннали та цикли ісландських саг.

Метою даної статті є аналіз джерел, зокрема західноєвропейських анналів та скандинавських саг, які подають інформацію стосовно діяльності Рагнара Лодброка у контексті військової діяльності племен вікінгів у IX–X ст.

Перша поява норманів у складі 120-ти кораблів біля стін Парижу, 28 березня 845 р у самому серці Західно-Франкського королівства, викликала справжній шок у місцевого населення. Як свідчать Сен-Бертенські аннали, ніхто не наважувався стати їм на заваді, адже всі намагання Карла Лисого захиститись від нападу, були марними і призвели до розорення Парижу. Саме тому король був змушений

розпочати переговори із норманським вождем (ймовірно Рагнаром), в результаті чого, було укладено домовленість про виплату компенсації у вигляді 7000 фунтів золотом і сріблом [8, с. 371].

Очевидно, франкські правителі вважали за краще відкуповуватись від нападів вікінгів, аніж чинити збройний опір. З історії Англії добре відомі т. зв. «датські гроші» (грошовий відкуп, що сплачувався нападникам). Проте, дослідники часто не беруть до уваги той факт, що вперше такі виплати почали здійснювати франкські правителі, а вже згодом ця назва набула поширення в Англії. Набіги вікінгів на Францію не були схожими на перші напади, організовані ними в Британії. Вони були нетривалими й спрямовані на спустошення земель і отримання викупу від правителів [4, с. 134].

Більше того, цей напад став основою для багатьох різнобічних думок, стосовно участі в ньому Рагнара Лодброка, як ватажка нападу [8, с.371]. За даними джерел, він носив перед своїм загоном прапор із вишитим на ньому зображенням ворона самого Одіна, який ніби-то вказував напрям походу (звідси «brog» – прапор, «lod» – доля) [9, с.162]. Також, він згадується в сагах як «Рагнар Шкіряні Штани». Як зазначають дослідники Х. Арбман, Г. Джонс, О. Якуб, ця теорія, ймовірно, виникла через неофіційну версію, ніби в дитинстві він випадково впав в зміїне кубло, і вижив саме завдяки шкіряним штанам [4, с.101; 6, с. 208–209; 8, с.371]. Варто зазначити, що Рагнар Шкіряні Штани, став не тільки легендарною постаттю скандинавських джерел: з таким епітетом «легендарний», він згадується у працях професійних істориків-медієвістів [8, с. 371]. В їхніх дослідженнях присутня двозначність стосовно епітету: перетворення справжнього Рагнара на вигадану постать, чи погодження з тим фактом, що Рагнар – дійсно історичний персонаж, якому приписуються вчинки, які перетворили його у свідомості сучасників і нащадків на легендарну постать, яка проживала в той час [8, с. 371].

Однак, відомий уельський дослідник Г. Джонс прямо заперечує сам факт існування Рагнара: *«Рагнар, якого абсолютно не можна ототожнювати із його однофамільцем Рагнаром Шкіряні Штани, який у березні увійшов у гирло Сени і рушив на Париж, де розбив підрозділи Карла і захопив 111 бранців, згодом, повісивши їх на острові посеред Сени. Пізніше, Карл заплатив Рагнару, щоб той пішов з миром і викупом»* [5. с. 208–209, прим. 1].

Якщо прийняти до уваги ту обставину, що цей герой скандинавських саг був дійсно історичною постаттю, то ніяк не

вдається віднести його діяльність до певного проміжку часу. За підрахунками вчених, Рагнару було близько 150 років, коли він помер у ямі зі зміями у Йорку (865 р.) [5, с. 208–209, прим. 1]. Ім'я ватажка норманів "Рагнар", згадується у «Фонтанельській хроніці» (IX ст.). Також в «Ксантенських анналах» (XI ст.) є свідчення про смерть язичника на ім'я Ренінхерн, «який грабував християн і святі місця» [2, с. 147]. Але, головному очевидцю цих подій, автору Сен-Бертенських анналів, ім'я ватажка або не цікаве, або невідоме. Можливо, це через те, що з точки зору автора, він був не достойний того, щоб його ім'я стояло поруч з іменами франкських королів, і датським конунгом Хоріком [8, с. 372]. «Бертинські аннали» (IX ст.) згадують про напад скандинавів на портове місто Гамбург, який «був спалений норманами, а архієпископу Ансгару, вдалося втекти. Групи норманів, відпливли з Парижу вниз по Сені, і продовжили активно грабувати прилеглі території» [1, с. 17-22]. У статті Фрідріха Крузе «Про походження Рюрика» згадується ватажок Рагарій, який у 845 р. напав та спустошив Париж однак, через масове захворювання своїх воїнів, він не продовжив почате [7, с. 62].

Варто зазначити, що достовірних джерел, які б підтверджували існування Рагнара – немає. В основному, подробиці його життя і діяльності відомі з текстів скандинавських саг, де розповідається про його походи («Сага про Рагнара Лодброка» (XIII ст.), «Сага про Рагнара і його синів» (XIII ст.). Науковці припускають, що історичний Рагнар (якщо такий й був) проводив свою діяльність в першій половині IX ст. і був одним з найбільш впливових військових вождів Данії. Ймовірно, він був сином конунга Сігурда Кільце (?–770 рр.) [3]. Стосовно дружин Рагнара в кількісному аспекті, точно сказати не можливо, оскільки, в різних джерелах Лагерта, як така, взагалі не згадується. Загалом, у Рагнара було три дружини: перша – Лагерта, яка була жінкою-воїном, друга – Тора, і третя – Аслауг. За джерелами, у нього також була коханка, проста селянська дівчина, чиє ім'я не згадується [6, с. 65].

Згідно з цією думкою, Лагерта змогла вийти заміж за Рагнара тільки після того, як той вийшов переможцем у сутичках з ведмедем і вовком. Серед найбільш видних особливостей першої дружини Лодброка було чудове довге волосся. Вона була матір'ю сина Рагнара – Фрідлевуса, який відіграв в історії Скандинавії незначну роль, і двох дочок, імена яких не згадуються. Згідно з скандинавськими легендами, боги послали знамення Рагнару, нацькувавши на нього спочатку собак, а згодом ведмедя, що і стало приводом для розлучення з Лагертою [6, с. 65].

Рагнар залишив Лагерту, щоб віддати перевагу Торі, дочці гаутського ярла Херреда. Вона народила легендарному вождеві трьох дітей: Агнара, Ейріка і Алов (на останній згодом одружився англійський ярл Стейнар Собака) [6, с.63].

Пізніше, Рагнар Лодброк одружився втретє, цього разу на Аслауг, дочці прославленого Сігурда Вбивці Фафніра. У них було п'ятеро дітей: Сігурд Змієокий, Бйорн Залізобокий, Хвітсерк, Івар Безкосний і Рагнхільд [3]. Як уже зазначалося, під час шлюбу Рагнар мав особистісний зв'язок із селянською дівчиною, дочкою фермера Хесбернуса. Він приходив до неї ночами таємно, переодягненим у жіночу сукню. Селянська дівчина звичайно ж була ісландського походження. Оповідачі саг не називають ім'я дівчини, так як ім'я та рід грали дуже важливу роль в житті скандинавів. Разом з тим, будь-яка подібність з жінкою вела північних воїнів до ганьби [3].

Сином Аслауг і Рагнара був Сігурд – дід Харальда I (850–933), першого правителя Норвегії. Цей син Рагнара мав відмінні риси сім'ї Аслауг. Батьком Аслауг був Сігурд Вбивця, котрий розумів мову птахів, як і маленький Сігурд [8, с. 58].

В історіографії існує думка, що прізвисько Сігурда “Змієокий” було неправильно витлумачено істориками: ніби то він мав дефект в оці – шрам у вигляді змії. Однак, швидше за все, це означало, що син Рагнара володів проникливим поглядом, як у мудрої змії. Цей погляд – характерна риса Рагнара Лодброка і його нащадків [10, с. 97]

У 865 р, під час експедиції в Британію, дракар Рагнара сів на мілину в Нортумбрії на півночі Англії. Його військо було розбите, сам він потрапив у полон і за наказом короля Елли II (?–867), був скинутий в яму з отруйними зміями, де помер мученицькою смертю. Легенди свідчать, що помираючи, Рагнар вигукнув: «Як зарохкали б мої рідні поросята, якщо б вони знали, як зараз мені, старому кабану!» [10, с. 97]. Таким чином, він натякав Еллі II, що його сини, які на той час знаходилися в Швеції, помстяться за батька [10, с. 97].

У 867 р. сини Рагнара (Івар Безкосний, Бьорн Залізобокий та інші) вторглися до Англії і помстилися за загибель батька стративши короля Еллу і поклавши початок датському завоюванню острова [10, с. 107]. Королівства Нортумбрія, Мерсія і Східна Англія були розграбовані. Зрештою просування нащадків Рагнара зупинив Альфред Уессекський (849–901 рр.), розбивши їх військо в 871 р. [10, с. 108]

Отже, аналізуючи джерела IX–XI ст., можна нашттовхнутись на ім'я «Рагнар» та його похідні. У більшості випадків, воно вживається

поруч із дефініціями «конунг», «ярл» або «король», що свідчить про титулованість та високий статус особи. Однак, у джерелах не однаково описано особисте життя Рагнара, та і дані, як б достовірно підтверджували його існування – немає. Однак, беручи до уваги той факт, що у скандинавських сагах частим персонажем є герой на ім'я Рагнар, можна припустити, що образ був змальований із історичної постаті і набув широкої популярності, що зумовило поширення імені та легенд по всій Скандинавії.

Список використаних джерел та літератури

1. *Бертинские анналы*, [в:] *Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия*, под. ред. Т. Джаксон, Москва, 2010, т. IV, с. 17-22.
2. *Ксантенские анналы*, [в:] *Историки эпохи Каролингов*, пер. А. Сидорова, Москва 1999, с. 144-158.
3. *Пряди о людях из Северной четверти*, [в:] *Исландские саги*, под. ред. А. Циммерлинга, Москва, 2004, т. 2, с. 245-368.
4. *Сага о Рагнаре Лодброке и его сыновьях*, пер. К. Грота, Санкт-Петербург 1844, с. 994-1012
5. А. Гуревич, *Походы викингов*, Москва 1966, 182 с.
6. А. Якуб, *Образ норманна в западноевропейском обществе IX-XII вв. Становление и развитие историографической традиции*, Омск 2008, 464 с.
7. Г. Джонс, *Викинги. Потомки Одина и Тора*, пер. З. Метлицкой, Москва 2007, 445 с.
8. Ф. Крузе, *О происхождении Рюрика*, «Журнал Министерства Народного Просвещения» 1836, № 1, с. 43-75.
9. Х. Арбман, *Викинги*, пер. Н. Ереминой, Санкт-Петербург 2006, 319 с.
10. С. Larrington, *Юйра and Бслауг in Ragnars saga lodbrykar: Women, Dragons and Destiny*, [in:] «*Making History, Essays on the fornaldarsogur*», London 2010, p. 53-68.
11. R. McTurk, *Ragnarr Lorbryk in the Irish Annals?*, [in:] «*Proceedings of the Seventh Viking Congress*», London 1976, p. 93-124.

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ РАГНАРА ЛОДБРОКА: ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Диана БУГАЙ

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

На основе анализа источников относительно деятельности конунга Рагнара Лодброка и сквозь призму мифологизма и историзма было определено его место в скандинавской средневековой истории, освещены политические взаимоотношения между франкским, английским королями и вождем, что повлияло на дальнейший ход исторических событий и формирования военных союзов против датчан.

Ключевые слова: конунг, викинги, нападение, Рагнар, Париж, Нортумбрия.

HISTORICAL PORTRAIT OF RAGNAR LODBOK: SOURCE CRITICISM STUDY

Diana BUHAI

Yurii Fedkovych Chernivtsi National University

On the basis of the analysis of historical sources about activities of the Konung Ragnar Lodbrock and through the prism of mythology and historicism his place was identified in Scandinavian medieval history, the political relations between the Frankish, English kings and the leader were highlighted, that influenced the further course of historical events and the formation of military alliances against the Danes.

Keywords: conung, Vikings, assault, Ragnar, Paris, Northumbria.